

Nordiska fornlemningar 01

Jätt- grytor

Återutgivning av text från 1819

En gratis e-bok från
e-boksforlaget.se

Nordiska fornlemningar 1

– 1. Jättgrytor

– Återutgivning av text från 1819

av Carl Georg Brunius

och Johan Gustaf Liljegren

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-265-7

Copyright © 2017 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du en av de allra första beskrivningarna av det naturliga fenomenet jättegrytor.

När den här texten skrevs var det vetenskapliga ämnet geologi inte skapat och de flesta svenskar var övertygade om att jättegrytorna faktiskt hade skapats av jättar.

I den här e-boken får du en av de första vetenskapliga texterna som slår fast att de här djupa försjunkningar i det hårda berget är skapade genom naturliga processer.

Den här texten publicerades ursprungligen år 1819 i tidskriften "Nordiska fornlemningar. I-II Häftet" med rubriken "I. Jättgrytor". Författare till texten är Johan Gustaf Liljegren (1791–1837) och Carl Georg Brunius (1792–1869).

Den här e-boken publicerades på sajten e-boksbiblioteket.se i januari 2017.

Du får gärna länka till den här e-boken eller skicka vidare e-boken till vänner och bekanta. Du får till och med ladda ner den och sprida den vidare på din egen sajt eller blogg – men då kan vi inte göra eventuella ändringar, rättelser eller kompletteringar.

I. Jättgrytor

Den här texten publicerades ursprungligen år 1819 i tidsskriften "Nordiska fornlemningar. I-II Häftet" med rubriken "I. Jättgrytor". Författare till texten är Johan Gustaf Liljegren (1791–1837) och Carl Georg Brunius (1792–1869).

De så kallade *jättgrytor*na eller *bergkittlarna*, hvilkas diameter funnits ifrån $\frac{1}{4}$ till 4 alnar, hafva äfven i sednaste tider blifvit ansedde för människoverk. En annan mening har varit, att de uppkommit genom Vattenhvirflar. — Så svårt det är, ehuru sannolikt, att bevisa, det hafvet hunnit de höjder, dessa klippurhålkningar intaga, så lätt är att ådagalägga, det de tillskapats genom vågornas åverkan på de i tillfälliga fördjupningar nedfallna stenar.

På Dyngö, en ibland de yttersta öar i Qville skärgård af Bohuslän, förefinnas åtskilliga jättgrytor, som röja, genom sitt läge på höga och nästan otillgängliga branter, att de aldrig blifvit af människor utarbetade.

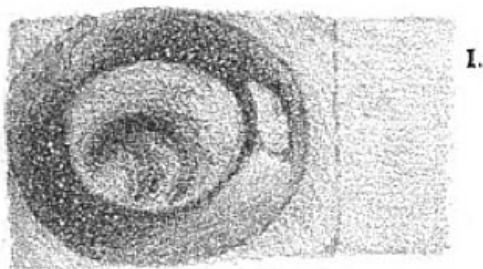
1. vid Trebergsbugt och några alnar öfver hafsbrynet, hvilken har $1\frac{1}{2}$ alns diameter och $3\frac{1}{2}$ alns djup, visar ögonskenligt, att de ofvanifrån nedrasade skärfvorna blifvit här satte i en hvirfvelgång, hvar-

medelst den första kanske ganska obetydliga ihåligheten småningom utvidgats, tilldess nötningen omsider gjort en öppning på yttre sidan, hvilken öppning sedermera förorsakat bottnens egna skruflika form. — Detta danings sätt förklarar hvarföre en större bergkittel stundom öfvergått till tvänne små, såsom:

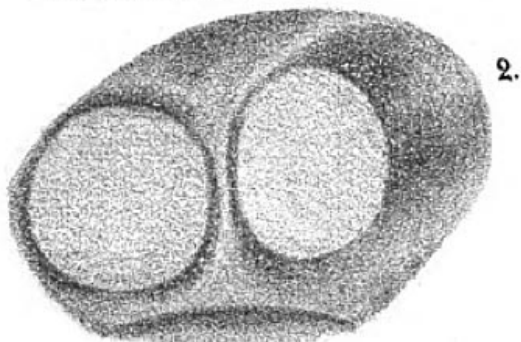
2. å Kalfskins utmark i Qville härad och socken; eller hvarföre en motsats häraf råkas, såsom på Hällö vid Sotenäs i Bohuslän, der tvänne minre neruti förenat sig i en stor.

3. Tvänne bergkittlar å Ködö vid Grundsund af Qville skärgård, dem vågorna ännu öfverskölja. Ehuru väl de ej nu mera förstoras, sedan vattnet, genom hafvets sjunkning, icke kan mot klipporna tvingas med sin förra våldsamt, så är det icke dess minre klart af hela bergsättningens vridna slipning, att bränningarna, hvilka danat densamma, här i urtiden omstörtat med häftighet. — Dylika tillfälligheter märkas vid Vagnarberget utanför Svinesund och mångfalliga andra klippstränder. Men i synnerhet äro trenne jättgrytor på Långeskär utanför Hafsstensund märkvärdiga, i hvilka många större och minre klotlika stenar ännu af stormsvallet omrullas. — Samma fenomen har äfven visat sig i strömfall. Vid Vågsäters bruk på Dal bortleddes strömmen, för att deri uppföra en fördämning, då en rundsliten sten fanns i en håla, som tillkommit i klippbotten. Denna sten upptogs, hvarigenom det då i fallet sedermera försvann, som folket med farhåga hört. En likdan daningsprocess berättar E. Tuneld (*Geogr. öf. Sv. 5 Uppl. s. 184.*) — Jättgrytorna torde således få, såsom varande påtagligt naturformeringar, uteslutas ur vår archæologie, med undantag af dem, som nödfallsvi emottagit de gamles aska, eller som ådragit sig vidskepelsens frikostighet.

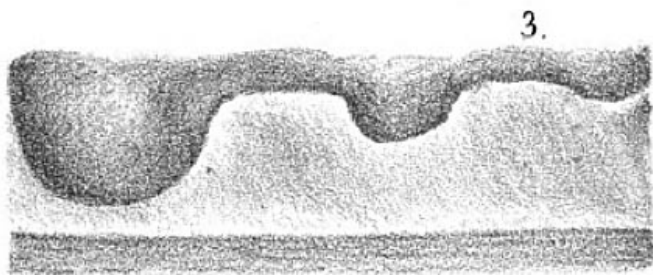
I.

I.

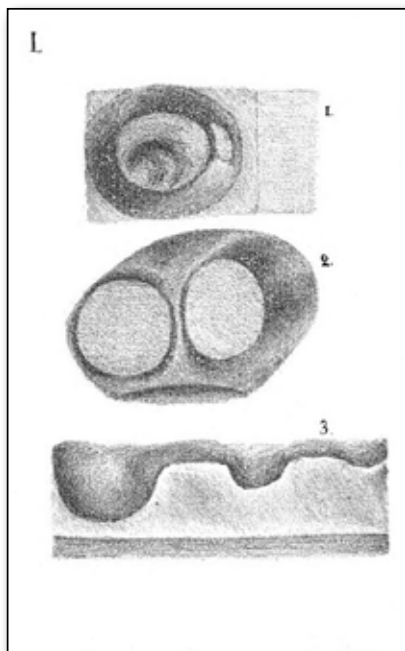

2.

3.

1. Jättgrytor

I. Jättgrytor.

De så kallade jättgrytor eller förgärlarna, hvilkas diameter funnits lifva 3 till 4 alnar, hafva äfven i senaste tiden blifvit anseende för människoverk. En annan mening har varit, att de uppkommit genom tattenvidrar. — Så svårt det är, och ur sannolikt, att bevisa, det hafver hunnit de böder, dessa klippberäkningar intaga, så litet är ett fågalläge, det de tillkapat genom sigornas svecken på de i tillfälliga fästspäningar nedfallna stenar.

På Dyrög, en öland de yttersta där i Qvalls skärgård af Bohuslän, förefinnas två tilliga jättgrytor, som röja, genom sitt läge på höga och nästan oerhögliga bergar, att de aldrig blifvit af människor utarbetade.

1. vid Trebergsbugt och några alnar öfver kalfbrynet, hvilka har i 3 alnar diameter och 3 1/2 alnar djup, visar ögonseende, att de oöfverliga nedre skärfvorna blifvit här satta i en hvarfvelig, hvarmedelst den förta hanka ganska obetydliga ihålligheten andringom utvidgata, tillförs ändringen omsider gjort en öppning på yttre sidan, hvilken öppning sedermera föroarsalat bottnens egna skruftiga form. — Detta däningsätt förklarar hvarföre en större bergskittel stundom öfvergått till tykna små, såsom:

Nordiska fornlemningar, häfte I, 1819.

Viktiga ord och personer

Aln.

Längdmått. En aln är 59 cm.

Brunius, Carl Georg.

[1792–1869] Konstnär, arkitekt och konsthistoriker som växte upp i ett av världens mest hållristningsrikaste områden, Tanum. Mest känd för sin bok ”Försök till förklaringar öfver hållristningar” som kom 1868.

Liljegren, Johan Gustaf.

[1791–1837] Svensk fornforskare och riksantikvarie. Var en av landets första professionella arkeologer och var verksam som professor i ämnet vid Lunds universitet. Var en av 1800-talets främsta experter på runor och gav bland annat ut ”Run-urkunder” (1833).

Tuneld, Erik.

[1709–1788] Svensk tjänsteman och geograf. Är mest känd som författare till en av de första skildringarna av Sveriges geografi, ”Geographie öfver konungariket Sverige samt därunder hörande länder”.

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott»"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"
- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulle patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"

Arkeologi

- "Solgudens yxa och Tors hammare"

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikingar

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)